Nederlandse Berlijn-foto’s in Berlin Museum

Achtergrond - 1 oktober 2026 - Auteur: Bjarn van den Berg

De Stiftung Stadtmuseum Berlin heeft sinds afgelopen zomer honderden foto’s in haar collectie die tussen 1977 en 1990 zijn gemaakt in Oost- en West-Berlijn door vier vrienden uit Utrecht. In hun studententijd, maar ook daarna, reisden ze geregeld af naar de gedeelde stad. Hun camera’s hadden ze altijd bij de hand. “Je had de Muur en ruïnes van de Tweede Wereldoorlog: dat vonden wij fotogeniek.”

“Dit vind ik wel een kenmerkende foto voor wat wij deden”, zegt Leendert Brouwer, doelend op de omslagfoto van een zelfgemaakt fotoboekje van tweehonderd pagina’s dat hij in zijn handen houdt. Links is het Palast der Republik – tegenwoordig het Humboldt Forum – te zien, met op de achtergrond de Berliner Dom. Rechts, op de weg naast de rivier de Spree, lopen Brouwer en wijlen Harmen Meijerink zelf met een camera. “Dit geeft een rauw beeld van het stelletje ‘avonturiers’ dat wij waren en dat met de camera in de aanslag het troosteloze Oost-Berlijn verkende. Zo liepen we soms op een afstandje van elkaar, terwijl we verbaasd om ons heen keken.”

In het door hem samengestelde fotoboek staan foto’s die tussen 1977 en 1990 in Oost- en West-Berlijn zijn gemaakt door Peter Altenburg, Kees Volkers, Harmen Meijerink en hemzelf. Tijdens hun studententijd reisden de vrienden, die elkaar in Utrecht hebben leren kennen, in verschillende gezelschappen en samenstellingen bijna jaarlijks naar het gedeelde Berlijn.

Weinig toeristen

Een selectie van de foto’s die ze tijdens al die tripjes maakten met hun Praktica’s van Oost-Duitse makelij of andere kleinbeeldcamera’s, is nu opgenomen in de collectie van Stiftung Stadtmuseum Berlin: een stichting die meerdere musea in Berlijn beheert (kortweg ook wel Berlin Museum genoemd, red.). Een paar jaar geleden vroeg Volkers zijn vrienden om hun Berlijnfoto’s te verzamelen. “Het bleken in totaal wel meer dan 2500 foto’s te zijn. Toen dacht ik: deze foto’s zijn niet alleen voor ons van waarde, het is een historische collectie. Er waren destijds amper toeristen in Berlijn, het was eigenlijk geen aantrekkelijke stad voor

toeristen; je moest een doorreisvisum hebben, er waren strenge controles, de stad lag er half gesloopt bij. Bij een klein toeristenbureautje bij Zoo Berlin gingen wij wel eens naar binnen om een pension te zoeken. Dan waren we meestal de enigen, niemand anders zocht een pension."

Anderhalf jaar geleden besloot Volkers een selectie van 460 foto's op te sturen naar het Berlin Museum. Daarop zijn onder meer (S-Bahn-)stations, door de oorlog beschadigde gebouwen, de Berlijnse Muur en kroegen te zien. "Conservator Ines Hahn reageerde wild enthousiast. Ze vond de beelden waarop je Berlijn door de ogen van een groep jonge Utrechters ziet, geweldig", aldus Volkers.

In het persbericht zegt de conservator dat de foto's duidelijk maken dat de vrienden de stad goed kenden en niet alleen maar op highlights als de Kurfürstendamm of het Palast der Republik afgingen. Ook het dagelijks leven en het straatbeeld legden ze vast, van Prenzlauer Berg tot Spandau en Köpenick. Sinds augustus zijn de foto's via de museumwebsite voor iedereen toegankelijk.

Fotogenieke stad

De vrienden vertellen dat ze destijds niet speciaal naar Berlijn gingen om te fotograferen. Altenburg: "We hadden gewoon onze camera's mee, misschien is de fotografiehobby daar wel ontstaan. Het gedeelde Berlijn vonden wij toen een fotogenieke stad. Je had de Muur, er waren nog ruïnes van de Tweede Wereldoorlog. Dat kenden wij niet in Nederland. Niet alleen Oost-Berlijn, waar we met een dagvisum via Checkpoint Charlie of het Tränenpalast in de Friedrichstraße een kijkje achter het IJzeren Gordijn konden nemen, vonden we interessant. West-Berlijn had ook een aparte status, omdat je daar alleen via een transitweg of via het spoor met twee controles kon komen."

Het idee dat je in Berlijn 'in een soort van tijdmachine' stapte en het gevoel had dat 'je midden in de geschiedenis zat', vonden de vrienden uit Utrecht aantrekkelijk. "De alternatieve cultuur in West-Berlijn die veel paradijsvogels en ook mensen uit de lhbtiq+-gemeenschap trok, was eveneens fascinerend", zegt Volkers. "In Kreuzberg ontstonden alternatieve cafeetjes en feestruimtes. Er was veel te doen als je jong was, toen al gingen veel disco's niet eens dicht."

Veel anekdotes

De foto's roepen vele herinneringen en anekdotes op. Zo staat Altenburg nog goed bij dat ze op de Warschauer Brücke, in Oost-Berlijn, het onderliggende spoorcomplex fotografeerden. "Toen hoorden we opeens vanuit de luidsprekers: dat is absoluut niet de bedoeling, *aufhören*!" Maar meestal konden ze in Oost-Berlijn ongestoord fotograferen.

Wat op Brouwer veel indruk maakte, was de eerste keer dat hij in de Bernauer Straße kwam. “Daar maakten half afgebroken gevels van woonhuizen deel uit van de Muur, en er waren trappen opgesteld om vanaf de Westkant een macabere blik over de Muur te kunnen werpen om te zien hoe treurig men daar aan de Oostkant leefde. Ook weet ik nog goed dat ik peentjes zweette toen ik voor zo’n intimiderende ‘*VoPo*’ (afkorting voor een agent van de Deutsche Volkspolizei in de DDR, red.) stond bij de grensovergang bij de Friedrichstraße. Zoiets waren wij niet gewend.”

Of er nog een gezamenlijke Berlijnreis gepland staat? Vooralsnog niet, al kan dat zomaar veranderen. “Stel dat ze een expositie met onze foto’s gaan maken, dan gaan we er natuurlijk wel heen”, zegt Brouwer. “Binnenkort gaan ze vergaderen over de volgende tentoonstelling en bij het Berlin Museum hebben ze wel door dat er in Nederland belangstelling is voor dit nieuws. Dus wie weet.” Volkers vult aan: “En mocht er een uitgever zijn die een fotoboek van ons werk wil maken, dan houden we ons aanbevolen. Anders kunnen we natuurlijk altijd nog fotoboeken voor onszelf maken.”

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: https://duitslandinstituut.nl/artikel/68558/nederlandse-berlijn-fotos-in-berlin-museum